

Модуль 3. Міжнародний досвід кооперації

Тема лекції 6. Кооперативні об'єднання у світі та Європі. Освіта, професійна підготовка у кооперативах Європи у контексті кращих практик кооперативного бізнесу.

1. Споживча кооперація країн світу.
2. Членство Укркоопспілки в Європейському співтоваристві споживчих кооперативів (Euro Соор).
3. Особливості розвитку та основні види діяльності споживчих кооперативів провідних країн світу.

Література

1. Історія споживчої кооперації. Наочний посібник для студентів кооперативних технікумів і коледжів./ Уклад. Василевська В.В. – К.: НМЦ "Укоопосвіта", 2014. – С.32-53
2. Бабенко С.Г., С.Д.Гелей та ін.. Основи кооперації: Навч. посіб./ К.: Знання, 2004. – С.138-159
3. Гелей С. Д Теорія та історія кооперації / С. Д. Гелей, Р. Я. Пастушенко та ін. - К.: Знання, 2013.
4. Історія споживчої кооперації. Наочний посібник для студентів кооперативних технікумів і коледжів./ Уклад. Василевська В.В. – К.: НМЦ "Укоопосвіта", 2014. – С.25-31
5. Історія кооперативного руху: Підруч. / С. Г. Бабенко та ін. - Львів : Інститут українознавства НАНУ, 1995. - 411 с.
6. Офіційний сайт Укркоопспілки. <http://www.coop.ua/>

1. Споживча кооперація країн світу.

На сьогодні немає країни, в якій не функціонував би той чи інший вид кооперації. Аналіз зарубіжного досвіду реформування й розвитку споживчої кооперації дозволив виявити особливості та узагальнити його з метою розробки концептуальних основ реформування споживчої кооперації України. Особливості реформування та розвитку споживчої кооперації в різних країнах.

Негативного досвіду набула споживча кооперація у Великобританії, Франції та Німеччині. Незважаючи на той факт, що саме в Англії з'явилися перші форми кооперації, у другій половині ХХ століття частка підприємств кооперативної форми власності скоротилася з 90% до 22%. Причиною стала нездатність підприємств споживчої кооперації конкурувати з торговими мережами. Саме поява супермаркетів та інших магазинів самообслуговування з високим професійним рівнем менеджменту вплинула на скорочення кооперативів.

Нині у Великобританії зберігся сектор споживчої кооперації, для якого характерна діяльність у формі дрібних і середніх магазинів самообслуговування. Крім того, в країні стрімко розвивається кредитна кооперація у формі страхових товариств та кооперативних банків. Німеччина. Відмінністю німецької споживчої кооперації від споживчої кооперації Великобританії є те, що основною формою кооперативної торгівлі Німеччини стала оптова торгівля.

У Німеччині був створений єдиний кооперативний союз, але він не отримав достатньої влади та можливості істотного впливу на поліпшення обстановки в національному кооперативному русі. Керівники споживчих товариств, користуючись відсутністю відкритості, змогли отримати особисто для себе більшість акцій своїх товариств і стали перетворювати їх в акціонерні компанії. Це стало можливим через закритість інформації для пайовиків. У зв'язку з перетворенням кооперативів в акціонерні товариства у 90-ті роки в Німеччині залишилося лише 37 звичайних споживчих товариств, які об'єднують 650 тис. осіб. Парадоксально, але ці об'єднання кооператорів розробили нові підходи до управління в умовах загострення конкуренції. Це дозволило їм успішно конкурувати з іншими підприємствами. Наприклад, кооператив «Дортмунд» має 480 тис. членів та контролює понад 14% торгівлі в своєму регіоні. Франція. У Франції історично переважав регіональний кооперативний рух з порівняно слабкою організацією національного рівня. Основна проблема французької споживчої кооперації - слабе управління. Так само як і британські кооператори, французи не довіряли людям з вищою освітою, і керівництво кооперативів вибиралося в основному зі службовців нижчого і середнього класу. Це призвело до програшу в конкуренції з великими торговельними підприємствами. Більше того, керівництво кооперативів перетворювалося в еліту, яка володіла основними активами, але не розумілася в нових умовах ведення бізнесу та ігнорувала рішення пайовиків. Втрата соціальної бази, орієнтація на оптових постачальників та невміння вести конкурентну боротьбу призвели до того,

що в кінці 90-х років ХХ століття понад 40% кооперативів, включаючи центральні органи, припинили своє існування.

2 Членство Укркоопспілки в Європейському співтоваристві споживчих кооперативів (Euro Coop).

Протягом ХХ ст. світовий кооперативний рух активно розвивався. Цей розвиток виявився у зростанні кількості кооперативів та їх членів, в укрупненні кооперативних організацій та концентрації кооперативних капіталів, збільшенні масштабів господарської діяльності кооперативів, поширенні кооперації за межі Європи, активному співробітництві кооперативів на національному й міжнародному рівнях, а також в усамостійненні кооперативного руху та зростанні впливу кооперативної ідеології. Співробітництво кооперативних організацій сьогодні відбувається у глобальному та континентальному масштабах. Кооперація проникає в усе нові сфери людської життєдіяльності, зокрема в освіту, охорону здоров'я, спорт, туризм, соціальну адаптацію людей з обмеженими можливостями тощо.

На сьогодні Голову правління Всеукраїнської центральної спілки споживчих товариств України (Укркоопспілки) Іллю Гороховського обрано віце-президентом Європейського співтовариства споживчих кооперативів (Euro Coop). "Обрання на таку високу посаду Іллі Гороховського, голови правління Всеукраїнської центральної спілки споживчих товариств, відбулося вперше за історію споживчої кооперації України. Цей факт є свідченням того, що система споживчої кооперації України znana і визнана європейськими колегами як одна із тих організацій, що активно розвивається, має величезний потенціал, відкрита до співпраці та запозичення кращих європейських практик", - йдеться у повідомленні. Ця подія відбулася на засіданні генеральної асамблеї Euro Coop у столиці Болгарії Софії. Членство в Euro Coop Укркоопспілка отримала у 2012 році. Відтоді керівник Укркоопспілки Гороховський двічі обирався у члени правління Euro Coop. У квітні цього року вперше у Києві відбулося засідання правління Euro Coop, на яке з'їхалися керівники споживчих кооперацій-членів Euro Coop. Тут відбулося не тільки робоче засідання, а й керівники споживчих кооперацій Європи мали змогу познайомитися з роботою ряду організацій та господарських об'єктів споживчої кооперації України.

Euro Coop – одна із впливових і шанованих організацій, яка має своє представництво у різних структурах Європи. Під її дахом об'єднані споживчі кооперації 20 країн Європи із загальним товарообігом близько 85 мільярдів євро; Euro Coop налічує понад 35 мільйонів членів споживчих товариств.

Роль світового центру кооперативного руху, який об'єднує, представляє й обслуговує кооперативи, відіграє Міжнародний кооперативний альянс. Організаційна структура МКА децентралізована, що дає йому змогу ефективно проводити спрямовану на реалізацію основних цілей цієї організації політику. Міжнародний кооперативний альянс покликаний сприяти глобальному розвитку кооперативного руху, захищати цінності та принципи кооперації, взаємовигідні для кооперативів – членів цієї організації стосунки, у тому числі й економічні, піклуватися про розвиток людства, економічний і соціальний прогрес, гендерну та расову рівність, мир і безпеку народів, залишаючись при цьому незалежним від будьякої політичної чи релігійної організації об'єднанням. Із 1992 р. повноправним членом МКА є Центральна спілка споживчих товариств України.

Національна кооперація сьогодні має реальний шанс стати органічною частиною міжнародного кооперативного руху. Крім Міжнародного кооперативного альянсу, у світі існують інші міжнародні кооперативні організації, діяльність яких у справі розвитку кооперації заслуговує пильної уваги. До таких організацій належить Об'єднаний комітет сприяння й надання допомоги кооперативам, що є єдиною міжнародною кооперативною організацією, до якої входять як урядові, так і неурядові організації.

Членами Об'єднаного комітету сприяння й надання допомоги кооперативам є Секретаріат ООН, МОП, ФАО, МКА, Всесвітня рада кредитних спілок, Міжнародна федерація робітничих плантацій, сільського господарства й суміжних професій. Комітет функціонує як сполучна ланка між установами ООН та міжнародними неурядовими організаціями і створений для сприяння й координації допомоги кооперативам країн, що розвиваються. Ініціатором заснування такого органу

виступив наприкінці 60-х років МКА. Ідею підтримали МОП і ФАО, і наприкінці 1971 р. було створено Об'єднаний комітет сприяння в наданні допомоги кооперативам, який приділяє чималу увагу дослідницькій діяльності, готує аналітичні огляди про розвиток кооперації в різних країнах, розглядає проблеми кооперативної теорії та практики. Робота комітету суттєво розширює можливості й підвищує ефективність допомоги, яка надається по лінії міжнародних організацій кооперативам країн, що розвиваються.

Всесвітня рада кредитних спілок – член Комітету – знаходиться в Медісоні (штат Вісконсін, США). Всесвітня рада кредитних спілок є міжнародною кредитною організацією, яка надає технічну, організаційну й фінансову допомогу своїм організаціям-членам у справі створення та укрупнення кредитних спілок у всьому світі. На Третій всесвітній конференції з кооперативного кредиту й заощаджень у 1974 р. в Лондоні було створено Міжнародний комітет взаємодії з кооперативного кредиту та заощаджень. Цей комітет є організацією, яка ставить собі за мету сприяти розвиткові кредитно-заощаджувальних кооперативів у всьому світі й координувати їх діяльність на міжнародному рівні завдяки обміну інформацією, персоналом та експертами. Членами Комітету є МКА, Всесвітня рада кредитних спілок, Центральний кооперативний банк сільського й лісового господарства (Японія), Національна конфедерація взаємного кредиту (Франція), Народні каси ім. Дежардена (Канада), група кооперативів Райффайзена (Бенілюкс), Спілка кредитних кооперативів (Франція).

Організація кооперативів Америки (ОКА), що є членом МКА, – це поки що єдина регіональна міжнародна організація, членство в якій є відкритим для кооперативних організацій усіх країн Американського континенту. Створена в 1963 р., ОКА своїм головним завданням вважає створення та розвиток кооперативних федерацій. Велику увагу надає ОКА кооперативній освіті: керівним працівникам країн Латинської Америки вона виділяє стипендії для навчання в інших країнах. Організація сприяє вдосконаленню кооперативного законодавства й упровадженню законів у силу, а також організовує кооперативні конференції латиноамериканських країн, налагоджує ділові стосунки з міжнародними організаціями. Штабквартира ОКА міститься в Боготі (Колумбія). Найактивніше розвивається міжкооперативна співпраця в країнах Скандинавії.

У Швеції, Фінляндії, Норвегії, Данії, Ісландії ще протягом 1918-1920 рр. помітно розширилися спілки кооперативних підприємств у галузі закупівель і розподілу продовольчих і непродовольчих товарів, а також різних товарів власного виробництва. У Фінляндії було створено товариство «Нордспрей», яке виготовляло аерозольні товари. У Швеції та Норвегії виникло товариство для виробництва шоколаду та кондитерських виробів «Нордчоколяд».

У Норвегії було засновано кооперативну фабрику «Нордкронен», яка виробляла туалетне мило, а також шведсько-фінське товариство «Тео-Оу», яке продукувало пральні порошки, та шведсько-норвезьке товариство для виробництва електричних духовок. У 1918 р. виникло Скандинавське кооперативне гуртове товариство, до складу якого увійшли кооперативні спілки Швеції, Данії, Норвегії, пізніше – кооперативні організації Фінляндії та Федерації ірландських кооперативів. Штабквартира гуртового товариства знаходилася у Копенгагені. У 1975 р. з'явилося нове спільне підприємство кооперативних організацій Данії, Фінляндії, Норвегії та Швеції – «Нордтенд», яке виготовляло мило, миючі й очищувальні засоби. У 1974 р. кооперативні організації США, Швеції, Канади, Данії, Бельгії, Великобританії, Франції, Єгипту, Ірану, Японії, Норвегії, Швейцарії та інших країн створили Міжнародну кооперативну нафтову асоціацію із центром у Нью-Йорку, яка закуповує нафту та нафтопродукти для своїх членів. Асоціація побудувала декілька великих заводів із переробки нафти та виробництва змішаних масел. Такі заводи є в Голландії, Швеції, Бірмі, Шрі-Ланці та деяких інших країнах.

19 найбільших сільськогосподарських постачальних кооперативів США утворили міжнародну торговельну компанію для постачання енергії своїм членам, відому як Міжнародний енергетичний кооператив. Ця компанія підтримує прямі зв'язки з країнами – виробниками нафти, щоб забезпечити постачання кооперативам потрібних енергетичних продуктів.

Успішно функціонує Міжнародний кооперативний банк, який заснували 59 організацій із 21 країни, що стали його пайовиками. Великий вплив на міжнародному ринку має торговельне об'єднання ІНТЕРКООП, до якого входять 22 споживчі кооперативні організації з 18 країн. ІНТЕРКООП здійснює спільні закупівлі великими обсягами, організовує виставки кооперативної продукції, сприяє обміну досвідом торгівлі задля підвищення конкурентоспроможності споживчих кооперативів. ІНТЕРКООП має свої контори в Гонконзі, Іспанії, Бразилії, Аргентині, США й

Австралії. З 1962 р. існує Європейське співтовариство споживчих кооперативів ЄВРОКООП, засноване кооперативними спілками країн Спільного ринку. У 1965 р. ЄВРОКООП розпочав здійснювати перші спільні закупівлі продовольчих товарів, у 1966 р. побудував першу спільну фабрику кексів в Утресті (Голландія), згодом – фабрику для виробництва шоколаду й карамелі в Дортмунді (ФРН). ЄВРОКООП планує й надалі розширювати свою виробничу діяльність. У 1972 р. ЄЕС визнала ЄВРОКООП як організацію споживачів і ввела її до складу дорадчого комітету з питань споживання.

У розвитку міжнародних кооперативних зв'язків відіграють чималу роль й інші кооперативні об'єднання різних країн світу. Міжнародна кооперативна співпраця та міжнародні кооперативні об'єднання були економічним підґрунтям інтернаціоналізації господарської науки кооперативів капіталістичних країн, яка сприяла процесам інтеграції й централізації в кооперативних організаціях, певною мірою зміцнювала позиції кооперативного сектору в економіці країн із ринковою економікою. Велику увагу питанням кооперації надає ООН, особливо її економічна й соціальна рада (ЕКОСОП). Послідовна політика, що її проводить ООН на підтримку кооперації, мала вплив на спеціалізовані установи ООН, діяльність яких останнім часом усе більше орієнтується на заохочення кооперативних програм і проектів розвитку. До таких установ належить зарахувати Продовольчу й сільськогосподарську організацію (ФАО), Програму розвитку ООН (ПРООН), Організацію з питань освіти, науки й культури (ЮНЕСКО), Організацію з промислового розвитку (ЮНІДО), Фонд із капітального розвитку (ФКРООН) та низку інших. Особливу роль у розвитку кооперації відіграє

Міжнародна організація праці (МОП), яка практично від дня свого заснування в 1919 р. внесла споживчі товариства до списку організацій, сприяння яким відповідало меті й завданням МОП. За роки існування МОП її кооперативна програма зазнала докорінних змін. Умовно цю діяльність МОП можна поділити на три періоди. Протягом перших трьох десятиліть праця кооперативного відділу МОП концентрувалася на допомозі кооперативам промислово розвинутих країн через провадження досліджень, розповсюдження інформації, розвиток співпраці з кооперативними організаціями. Починаючи від 50-х років її увага поступово зміщується в бік країн, що розвиваються. Посилаючи місії в країни, що розвиваються, МОП надає консультативну допомогу в розробленні кооперативного законодавства, створенні державних установ, сприяє кооперативам у підготовці кадрів тощо.

3. Особливості розвитку та основні види діяльності споживчих кооперативів провідних країн світу.

Головна мета широкомасштабного розвитку багатофункціонального кооперативного сектора національної економіки полягає в реалізації невичерпних можливостей кооперації та ефективному використанні її потенціалу для економічного зростання і соціальної орієнтації багатокладної економіки України. Перспективний розвиток споживчої кооперації в умовах ринкового середовища, жорсткої конкуренції, глобалізації та інтернаціоналізації економіки неможливий без використання досвіду кооперативного руху в країнах з розвинутою і перехідною економікою. Аналіз досвіду економічних перетворень в кооперативних системах країн Східної та Центральної Європи дозволить виявити основні напрями успішної трансформації кооперації України до нових умов світового господарства. Застосування прикладів розвитку споживчої кооперації у зарубіжних країнах сприятиме прискоренню адаптації споживчих кооперативів України до ринкових умов господарювання, активізації кооперативної форми міжнародної інтеграції, ліквідації внутрішніх причин і пом'якшенню зовнішніх факторів формування негативних тенденцій у сфері ЗЕД, створенню адекватної до нових умов системи державної підтримки та розвитку кооперативного сектора.

Економічні системи країн Центральної та Східної Європи найбільш подібні українській, тому позитивні тенденції в кооперативному русі цих країн можна застосувати до України. Розвиток кооперативного сектора в країнах з перехідною економікою, а саме в країнах Центральної та Східної Європи, характеризується такими особливостями:

- 1) держава, усвідомлюючи значення споживчих кооперативів для розвитку національної економіки та для інтеграції національних економік у світове господарство, сприяє кооперативній діяльності;
- 2) кооперативні організації розвинутих країн ЄС підтримують трансформаційні процеси в кооперативах Центральної та Східної Європи з метою їх пристосування до вимог глобалізації;

3) кооперативи Центральної та Східної Європи підвищують свою конкурентоспроможність на національному та світовому ринках, застосовуючи позитивний досвід споживчих кооперативів країн з розвинутою економікою і використання прогресивних інноваційних методів діяльності.

В Україні державні органи не цілком усвідомлюють важливе значення кооперативного сектора для економіки країни. Майже всі інвестиції Європейського банку реконструкції та розвитку, а також Світового банку зосереджені в приватному секторі. Така пасивна позиція органів влади у використанні інтеграційного потенціалу міжнародної кооперації може продовжити кризові явища в кооперативному секторі. Наприклад, країни ЄС досягли таких позитивних результатів у сфері кооперації завдяки суттєвій державній підтримці кооперативів та досвіду розвитку кооперативного сектора економіки в країнах ЄС. З метою підтримки і розвитку спільних (загальноєвропейських) кооперативних підприємств (організацій) на території ЄС було створено Європейське кооперативне об'єднання (ЄКО). До нього ввійшли 6 європейських кооперативних об'єднань і 171 національна кооперативна організація з різних країн Європейського Союзу.

Кооперативні об'єднання, що вступили до ЄКО діють в усіх основних секторах економіки: сільському господарстві, промисловості, банківській справі, будівництві й утриманні соціального житла, послугах, аптечній справі, роздрібній торгівлі. Ці кооперативи об'єднують 163 млн членів, мають 267 тис. кооперативних підприємств з числом працівників 5,4 млн.

Стратегічним завданням ЄКО на 2007– 2010 рр. є розвиток представництва та визнання кооперативів у державних і загальноєвропейських структурах рівноправним партнером у Європейському соціальному діалозі. Кооперативна діяльність країн ЄС характеризується:

високою конкурентоспроможністю кооперативних підприємств, унаслідок ефекту масштабу та концентрації господарської діяльності;

великими обсягами операцій (річний товарообіг становить від 3,6 млрд євро в Португалії до 23,7 млрд євро в Данії);

державним стимулюванням різних видів кооперації;

диверсифікацією та індустріалізацією діяльності традиційних видів кооперативів;

високим рівнем інтеграції кооперативів із різних галузей діяльності;

збільшенням кооперативів третинного сектора (банківські, страхові, споживчі кооперативи, спілки роздрібних торговців та кредитні спілки) та обслуговуючих кооперативів, особливо в галузі туризму;

розширенням діяльності кооперативів за рахунок комбінування функцій виробництва, матеріально-технічного постачання, маркетингу та сервісу;

упровадженням інновацій в кооперативну діяльність;

поглибленням міжнародної інтеграції кооперативів.

Інтеграція України у світове господарство супроводжується залежністю національної економіки від економік світу. Українські кооперативи потребують досвіду розвинених країн і країн з перехідною економікою у сфері споживчої кооперації. У процесі інтеграції України у світовий кооперативний рух виникає можливість отримати досвід здійснення кооперативної діяльності зарубіжними країнами.

Значної уваги серед усіх західно-європейських кооперативних рухів заслуговує кооперативний рух Швеції. Ця країна характеризується динамічністю і інноваційністю кооперативної діяльності. Шведські кооператори використовують найсучасніші технології і методи бізнесу. Споживча кооперація Швеції ґрунтується на системі самообслуговування та системі супермаркетів. Широке застосування технології глибокозаморожених продуктів дозволило стати споживчим кооперативам Швеції провідними експортерами даних продуктів. Споживча кооперація Швеції входить у десятку кращих торгових компаній країни.